

De chemist

Citation for published version (APA):

Vermande, H. (2021). *De chemist: De geschiedenis van een verdwenen beroepsgroep, 1600-1820*. [, Maastricht University]. Uitgeverij Verloren. <https://doi.org/10.26481/dis.20211021hv>

Document status and date:

Published: 01/01/2021

DOI:

[10.26481/dis.20211021hv](https://doi.org/10.26481/dis.20211021hv)

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

IMPACT-PARAGRAAF

Het promotiereglement van de Universiteit Maastricht schrijft voor dat de promovendus een impact-paragraaf toevoegt aan het proefschrift. Deze paragraaf bestaat uit 'een reflectie in lektentaal (voor een brede doelgroep) over de wetenschappelijke impact van de resultaten uit het onderzoek dat beschreven is in het proefschrift, en indien van toepassing ook de reeds behaalde of de te verwachten maatschappelijke impact.'

Ik wil graag gehoor geven aan deze oproep.

WETENSCHAPPELIJKE IMPACT

Mijn proefschrift biedt vanuit het perspectief van een tot nu vrijwel onbekend beroep (de chemist) een nieuwe, en hopelijk verfrissende, blik op de historiografie en sociale beroeps geschiedenis van zowel de farmacie als de chemie.

Tevens laat mijn studie zien dat het betrekken van beeldentaal en emblematiek bij de bestudering van beroepsgroepen soms verrassende nieuwe inzichten kan opleveren. In mijn geval vormde de salamander als uithangteken van de chemisten niet alleen een aanknopingspunt bij het archiefonderzoek, het verbond ook historische lijnen met elkaar, namelijk die van de beeldentaal van de (al)chemie in de 16^e en 17^e eeuw gebruikt door de sterkwaterstokers met de 'nieuwe' chemie van het maken van geneesmiddelen eind 17^e eeuw door chemisten.

Mijn proefschrift betekent ook een pleidooi voor toepassing van de prosopografische methode, dat wil zeggen het opzetten van een 'collectieve biografie' op basis van beschrijvingen op persoonsniveau, waarmee gemeenschappelijke kenmerken van de beroepsgroep als geheel opgespoord kunnen worden. Een aanbeveling hierbij is wel om de prosopografie te beperken tot een analyse van die maatschappelijk-economische aspecten die duidelijk typerend zijn voor de te bestuderen (beroeps)groep, en niet leiden tot 'open deuren' of vanzelfsprekendheden die in principe voor iedere (beroeps)groep gelden.

MAATSCHAPPELIJKE IMPACT

Als je een civiel ingenieur, zoals ik, vraagt naar de 'maatschappelijke impact' van zijn vakgebied, zal hij je enigszins onbegrijpend aankijken. De civiele techniek staat als toegepaste wetenschap toch per definitie ten dienste van het oplossen van maatschappelijke vraagstukken? Wat is er nou maatschappelijk relevanter dan het bedenken en uitvoeren van civieltechnische werken zoals waterwerken, bruggen, tunnels en gebouwen? In de loop der jaren heeft de focus van Civiele Techniek zich van het 'bouwen' verbreed naar thema's als 'duurzaamheid', 'bereikbaarheid', 'leefbaarheid' en dergelijke, zoals we kunnen lezen op de promotiewebsite van de faculteit Civiele Techniek van de TU Delft:

Als je waar ook ter wereld met slimme oplossingen onze leefomgeving wilt verbeteren, dan kies je voor onze opleiding Civiele Techniek. Technisch veelzijdig, maatschappelijk relevant en uitdagend. Werk mee aan het oplossen van de fileproblemen in een Amerikaanse miljoenstad, bouw in China een gigantische waterdam of wordt het meesterbrein achter een imposant bouwwerk als de Golden Gate Bridge. Civiel ingenieurs maken de wereld veilig, leefbaar en bereikbaar met oplossingen die de verandering in het klimaat en economische situatie het hoofd bieden.¹

Het maatschappelijk nut van de civieltechnische studie is ook in het huidige tijdsgewricht evident.

Voor de geesteswetenschappen, zoals de geschiedenis, is het maatschappelijk nut vaak lastiger concreet te maken. Meestal wordt er verwezen naar iets als het 'trekken van lessen uit het verleden' voor de analyse van het heden. Zo lees ik op de website van de Faculteit der Cultuur- en Maatschappijwetenschappen van de Universiteit Maastricht:

In ons onderwijs en onderzoek belichten we de belangrijkste ontwikkelingen in samenlevingen en culturen zoals die zich hebben voltrokken tijdens de moderne en hedendaagse tijdperken. We proberen inzicht te krijgen in de onderlinge verbanden tussen Europeanisering, globalisering, wetenschappelijke en technologische ontwikkeling, politieke verandering en culturele innovatie. (...) Het begrijpen van onze huidige wereld [is] onmogelijk zonder inzicht in haar verleden. Daarom vormt historisch onderzoek een sleutelement van onze wetenschappelijke en educatieve identiteit.²

1 www.tudelft.nl/onderwijs/opleidingen/bachelors/ct/bsc-civiele-techniek/.

2 www.maastrichtuniversity.nl/about-um/faculties/faculty-arts-and-social-sciences; (vertaling van mij).

Inzicht in het heden is dus 'onmogelijk' zonder het verleden te kennen. Of dat echt 'onmogelijk' is, vraag ik me af. Politici en jongeren hebben een beeld van heden en toekomst, vaak zonder veel kennis van het verleden. Maar natuurlijk zijn er maatschappelijke thema's waarbij een historische analyse behulpzaam is. Voor het verklaren van bijvoorbeeld bubbels op de effectenbeurzen is het zinvol om de tulpenmanie uit de jaren 1634-1637, of de beurscrach uit 1929 te bestuderen om onderliggende mechanismen bloot te leggen. En het duiden van de *Black Lives Matter*-beweging is niet goed mogelijk zonder bestudering van het koloniale en slavernijverleden.

In dergelijke voorbeelden start het historisch onderzoek meestal vanuit een actueel thema. In mijn geval had het actuele thema kunnen luiden: wat is de relatie tussen farmaceutische politiek en regelgeving enerzijds en de economische ontwikkeling van de farmaceutische sector (apothekers, drogisten, industrie) anderzijds? De afgelopen decennia waren er bijvoorbeeld regelmatig debatten over liberalisatie in de farmaceutische sector, zoals over de vrije verkoop van bepaalde geneesmiddelen in Denemarken tussen 1996-2000,³ of het pleidooi voor magistrale bereiding door apothekers in Nederland in 2018 om de hoge prijzen van de farmaceutische industrie het hoofd te bieden.⁴ De algemene inzichten die mijn studie biedt over het spanningsveld dat bestond tussen de belangen van de apothekersstand, het gezondheidspolitieke beleid van de staat en de economische belangen van chemisten en de vroege farmaceutisch-chemische industrie kunnen in dit opzicht relevant zijn. Het kan behulpzaam zijn bij het, zoals Toine Pieters het omschreef in zijn oratie van 2011, 'zichtbaar maken van de onzichtbare draden die de hedendaagse geneesmiddelenmarkt verbinden met de geneesmiddelenmarkt in het verleden'.⁵

Een 'bijvangst' van mijn onderzoek is dat ik de achtergrond en historische context van de verwijzing in het boek *De Uithangteekens* van Van Lennep en Ter Gouw (1868) naar het gebruik van de salamander als symbool van de chemisten⁶ van een veel diepgaander historische lading heb kunnen voorzien. Tevens heb ik de in musea en nog op gevels aanwezige salamanderuithangtekens en de bestaande apotheek- en drogistwinkels met een chemist-verleden in Nederland nagegaan. Het gebruik van de salamander als chemisch-farmaceutisch embleem is bijzonder en uniek voor Nederland. In het buitenland ben ik deze symboliek niet tegengekomen. In die zin kan mijn studie bijdragen aan het beschermen van cultureel erfgoed. De Raad van de Europese Unie bevestigde in 2014 de maatschappelijke relevantie van cultureel erfgoed, als 'een gedeelde rijkdom en een gemeenschappelijk goed':

Het Europees cultureel erfgoed is in zowel materiële als immateriële vorm een gemeenschappelijk bezit – een erfenis van vorige generaties Europeanen en wat wij de volgende generaties nalaten. Het is een onvervangbare bewaarplaats van kennis en een waardevol middel om economische groei, werkgelegenheid en sociale cohesie te bewerkstelligen. Het verrijkt het persoonlijke leven van honderden miljoenen mensen, is een bron van inspiratie voor denkers en kunstenaars, en een prikkel voor culturele en creatieve bedrijfstakken.⁷

Het zou in dit verband mooi zijn als bijvoorbeeld drogisterij 'De Salamander' op de Markt in Delft als oudste en nog in bedrijf zijnde drogisterij met een chemistverleden als monument of museum kan blijven voortbestaan. Ook zou het goed zijn als het salamander-erfgoed in Nederland wordt geïnventariseerd en in boekvorm wordt vastgelegd.

3 J.M. Traulsen en A.B. Almarsdottir, 'Pharmaceutical policy and the pharmacy profession', *Pharmacy World and Science* 27 (2005) 359-363.

4 E. van Steenberghe, 'Een wapen in de strijd tegen big pharma', *NRC* 29 november 2018; T. Pieters, 'Nederlandse apotheker: Luis in de pels van de industrie', *PW* 149-14 (2014) 16-19.

5 T. Pieters, *Medicijn in context; Geneesmiddelen tussen wetenschap, markt en zorg* (Universiteit van Utrecht 2011) 3.

6 Zie het Voorwoord.

7 Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad van de Europese Unie, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's, *Naar een geïntegreerde aanpak van cultureel erfgoed voor Europa* (COM/2014/0477 definitief).